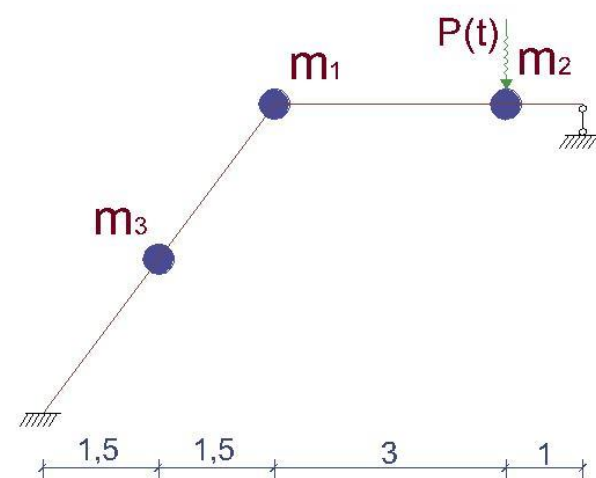

DYNAMIKA – UJĘCIE KLASYCZNE

1. Obliczyć częstotliwości i postacie drgań własnych.
2. Obliczyć amplitudy drgań wymuszonych, siły bezwładności, obwiednię dynamicznych momentów zginających i sprawdzić maksymalne naprężenia normalne uwzględniając także obciążenie statyczne ciężarami mas.

Dla zadanego układu i następujących danych:

Dane:

$$m_1 = 320 \text{ kg}$$

$$m_2 = 500 \text{ kg}$$

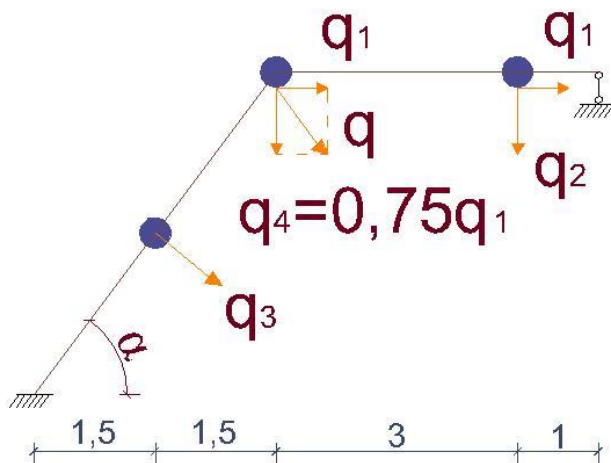
$$m_3 = 600 \text{ kg}$$

$$P(t) = P_0 \cos(pt)$$

$$P_0 = 25,2 \text{ kN}$$

$$p = 10,8 \text{ Hz}$$

$$\text{Przekrój IPN 180 I} = 1450 \text{ cm}^4$$

$$\text{SSD} = 3$$

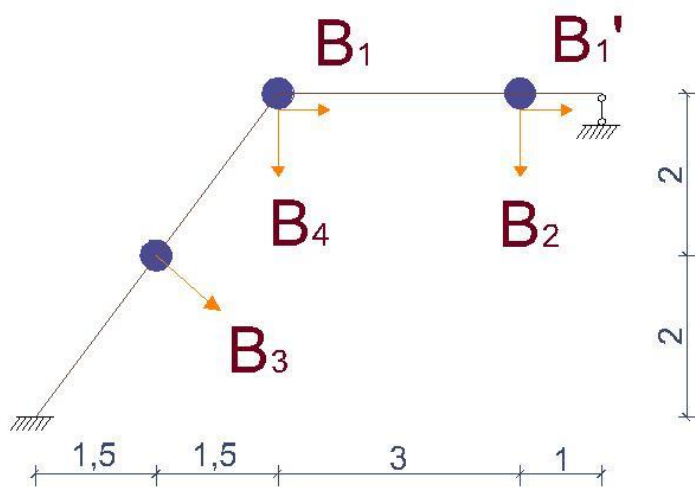
Zależności trygonometryczne:

$$\sin\alpha = \frac{4}{5} = 0,8$$

$$\cos\alpha = \frac{3}{5} = 0,6$$

$$\operatorname{tg}\alpha = \frac{3}{4} = 0,75 \quad \operatorname{ctg}\alpha = \frac{4}{3} \approx 1,333$$

$$\operatorname{ctg}\alpha = \frac{q_{1y}}{q_1} \Rightarrow q_{1y} = q_4 = q_1 \cdot \operatorname{ctg}\alpha = \frac{3}{4}q_1$$

Siły bezwładności:

$$B_1 = -m_1\ddot{q}_1$$

$$B_{1'} = -m_2\ddot{q}_1$$

$$B_4 = -m_1\ddot{q}_4$$

$$B_2 = -m_2\ddot{q}_2$$

$$B_3 = -m_3\ddot{q}_3$$

$$EI = 205 \cdot 10^9 \cdot 1450 \cdot 10^{-8} = 2\,972\,500 \text{ Nm}^2$$

Różniczkowe równania ruchu:

$$\begin{cases} q_1 = q_1^{B_1} + q_1^{B_{1'}} + q_1^{B_4} + q_1^{B_2} + q_1^{B_3} \\ q_2 = q_1^{B_1} + q_1^{B_{1'}} + q_1^{B_4} + q_1^{B_2} + q_1^{B_3} \\ q_3 = q_1^{B_1} + q_1^{B_{1'}} + q_1^{B_4} + q_1^{B_2} + q_1^{B_3} \end{cases}$$

$$\begin{cases} q_1 = \delta_{11}B_1 + \delta_{11}B_{1'} + \delta_{14}B_4 + \delta_{12}B_2 + \delta_{13}B_3 \\ q_2 = \delta_{21}B_1 + \delta_{21}B_{1'} + \delta_{24}B_4 + \delta_{22}B_2 + \delta_{23}B_3 \\ q_3 = \delta_{31}B_1 + \delta_{31}B_{1'} + \delta_{34}B_4 + \delta_{32}B_2 + \delta_{33}B_3 \end{cases}$$

$$\begin{cases} \ddot{q}_1 = A_1\omega^2\cos(\omega t) \\ \ddot{q}_2 = A_2\omega^2\cos(\omega t) \\ \ddot{q}_3 = A_3\omega^2\cos(\omega t) \end{cases} \quad \begin{cases} q_1 = A_1\cos(\omega t) \\ q_2 = A_2\cos(\omega t) \\ q_3 = A_3\cos(\omega t) \end{cases}$$

gdzie:

ω – szukane częstości drgań własnych

A_i – amplituda drgań

Przyjęcie masy porównawczej m:

$$\begin{cases} m_1 = m = 320 \text{ kg} \\ m_2 = \frac{500}{320} m \approx 1,5625m \\ m_3 = \frac{600}{320} m \approx 1,875m \end{cases}$$

$$\begin{cases} A_1 \cos(\omega t) = \delta_{11}(m_1 A_1 \omega^2 \cos(\omega t)) + m_2 A_1 \omega^2 \cos(\omega t) + \delta_{14}(m_1 \cdot 1,3333 A_1 \omega^2 \cos(\omega t)) + \\ \quad + \delta_{12}(m_2 A_2 \omega^2 \cos(\omega t)) + \delta_{13}(m_3 A_3 \omega^2 \cos(\omega t)) \\ A_2 \cos(\omega t) = \delta_{21}(m_1 A_1 \omega^2 \cos(\omega t)) + m_2 A_1 \omega^2 \cos(\omega t) + \delta_{24}(m_1 \cdot 1,3333 A_1 \omega^2 \cos(\omega t)) + \\ \quad + \delta_{22}(m_2 A_2 \omega^2 \cos(\omega t)) + \delta_{23}(m_3 A_3 \omega^2 \cos(\omega t)) \\ A_3 \cos(\omega t) = \delta_{31}(m_1 A_1 \omega^2 \cos(\omega t)) + m_2 A_1 \omega^2 \cos(\omega t) + \delta_{34}(m_1 \cdot 1,3333 A_1 \omega^2 \cos(\omega t)) + \\ \quad + \delta_{32}(m_2 A_2 \omega^2 \cos(\omega t)) + \delta_{33}(m_3 A_3 \omega^2 \cos(\omega t)) \end{cases}$$

Podstawienie: $\frac{m\omega^2}{EI} = \lambda \quad \delta_{ik} = \frac{1}{EI} \delta'_{ik}$

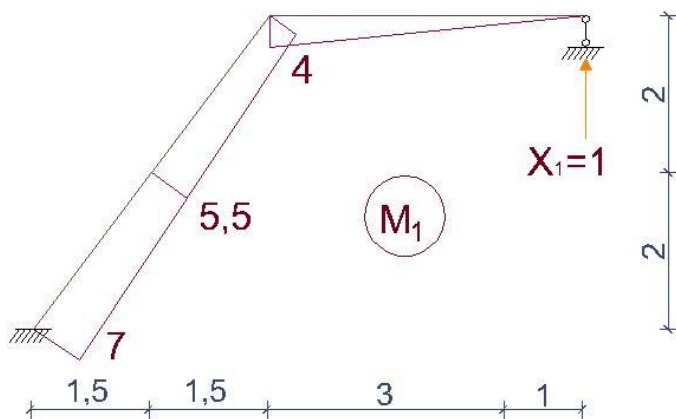
$$\begin{cases} A_1(1 - \delta'_{11}\lambda - 1,5625\delta'_{11}\lambda - 0,75\delta'_{14}\lambda) - A_2 1,5625\delta'_{12}\lambda - A_3 1,875\delta'_{13}\lambda = 0 \\ -A_1(\delta'_{21}\lambda + 1,5625\delta'_{21}\lambda + 0,75\delta'_{24}\lambda) + A_2(1 - 1,5625\delta'_{22}\lambda) - A_3 1,875\delta'_{23}\lambda = 0 \\ -A_1(\delta'_{31}\lambda + 1,5625\delta'_{31}\lambda + 0,75\delta'_{34}\lambda) - A_2 1,5625\delta'_{32}\lambda + A_3(1 - 1,875\delta'_{33}\lambda) = 0 \end{cases}$$

$$\begin{cases} A_1(1 - 2,5625\delta'_{11}\lambda - 0,75\delta'_{14}\lambda) - A_2 1,5625\delta'_{12}\lambda - A_3 1,875\delta'_{13}\lambda = 0 \\ -A_1(2,5625\delta'_{21}\lambda + 0,75\delta'_{24}\lambda) + A_2(1 - 1,5625\delta'_{22}\lambda) - A_3 1,875\delta'_{23}\lambda = 0 \\ -A_1(2,5625\delta'_{31}\lambda + 0,75\delta'_{34}\lambda) - A_2 1,5625\delta'_{32}\lambda + A_3(1 - 1,875\delta'_{33}\lambda) = 0 \end{cases}$$

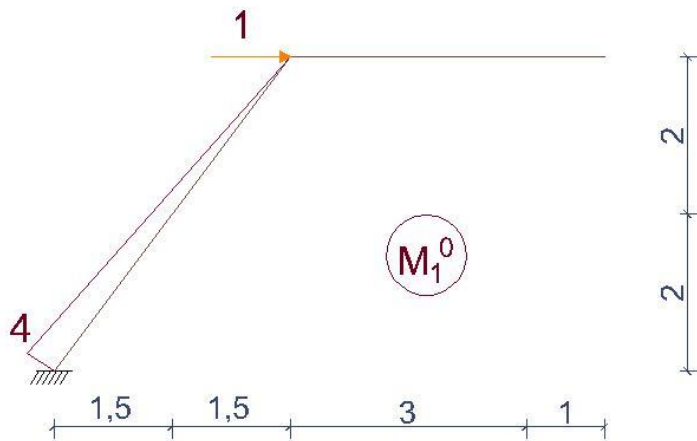
Obliczenie współczynników podatności z wykorzystaniem twierdzenia redukcyjnego:

$$\delta_{ik} = \sum \int \frac{M_i^n \cdot M_k^n}{EI} dx \xrightarrow{\text{tw.red.}} \sum \int \frac{M_i^0 \cdot M_k^n}{EI} dx$$

Siła po kierunku q_1 :

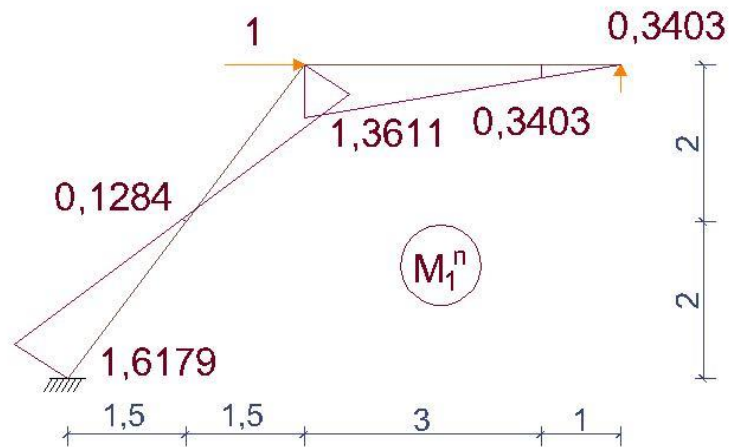

$$\delta_{11} = \frac{1}{EI} \left(\frac{1}{2} \cdot 4 \cdot 4 \cdot \frac{2}{3} \cdot 4 + \frac{1}{2} \cdot 4 \cdot 5 \left(\frac{2}{3} \cdot 4 + \frac{1}{3} \cdot 7 \right) + \frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 7 \left(\frac{2}{3} \cdot 7 + \frac{1}{3} \cdot 4 \right) \right) \approx \frac{176,3333}{EI}$$

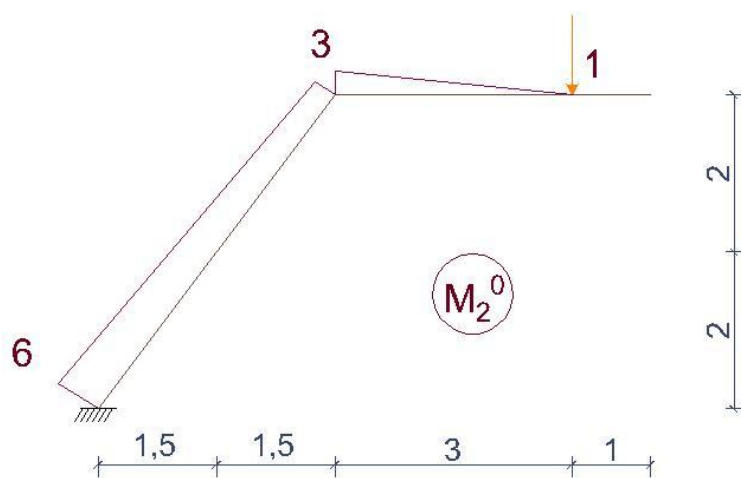

$$\delta_{1P} = -\frac{1}{EI} \left(\frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 4 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 7 + \frac{1}{3} \cdot 4 \right) \right) = -\frac{60}{EI}$$

$$\delta_{11} X_1^1 + \delta_{1P} = 0 \quad X_1^1 = 0,3403$$

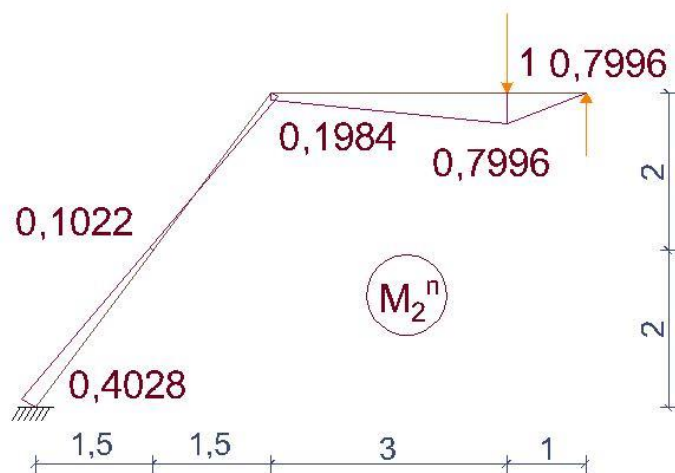

Siła po kierunku q_2 :

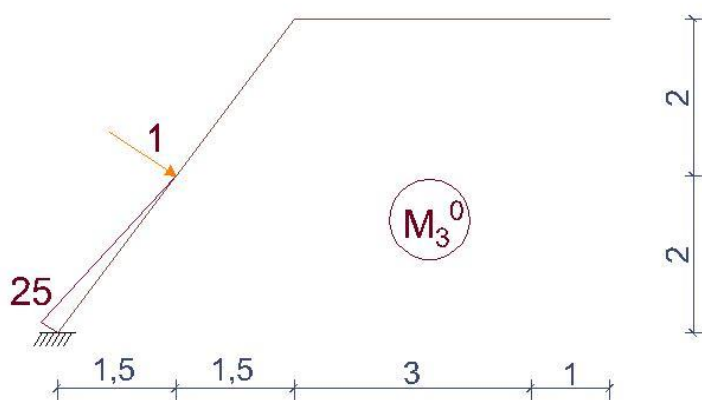

$$\delta_{1P} = -\frac{1}{EI} \left(\frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 4 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 7 + \frac{1}{3} \cdot 4 \right) \right) = -\frac{60}{EI}$$

$$\delta_{11}X_1^2 + \delta_{1P} = 0 \quad X_1^2 = 0,7996$$

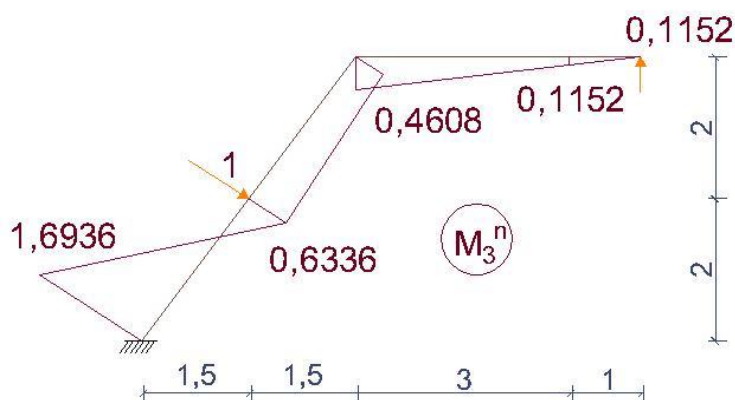

Siła po kierunku q_3 :

$$\delta_{1P} = -\frac{1}{EI} \left(\frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 2,5 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 7 + \frac{1}{3} \cdot 5,5 \right) \right) = -\frac{20,3125}{EI}$$

$$\delta_{11}X_1^3 + \delta_{1P} = 0 \quad X_1^3 = 0,1152$$

$$\delta_{11}' = \sum \int \frac{M_1^0 \cdot M_1^n}{EI} dx = \frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 4 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 1,6179 - \frac{1}{3} \cdot 1,3611 \right) = 6,2503$$

$$\delta_{12}' = \sum \int \frac{M_1^0 \cdot M_2^n}{EI} dx = \frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 4 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 0,407 - \frac{1}{3} \cdot 0,196 \right) = 2,0227$$

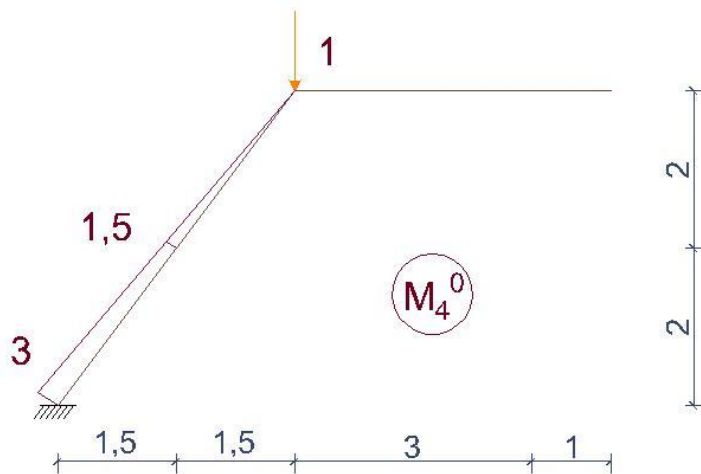
$$\delta_{13}' = \sum \int \frac{M_1^n \cdot M_3^0}{EI} dx = \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 2,5 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 1,6179 + \frac{1}{3} \cdot 0,1284 \right) = 3,5049$$

$$\delta_{23}' = \sum \int \frac{M_2^n \cdot M_3^0}{EI} dx = \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 2,5 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 0,4028 + \frac{1}{3} \cdot 0,1022 \right) = 0,9453$$

$$\delta_{22}' = \sum \int \frac{M_2^0 \cdot M_2^n}{EI} dx = -\frac{1}{2} \cdot 3 \cdot 3 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 0,1984 + \frac{1}{3} \cdot 0,7996 \right) +$$

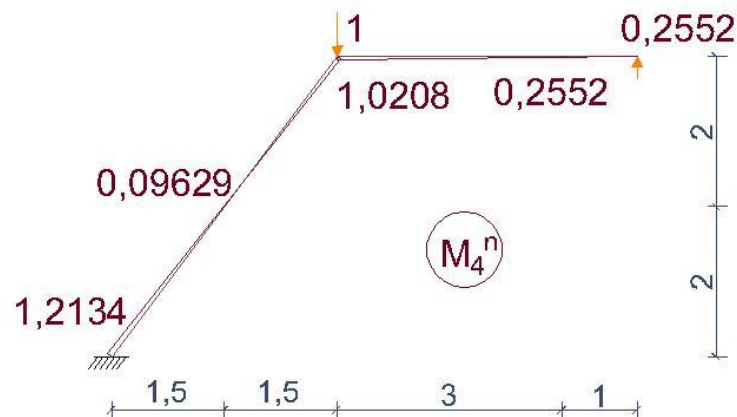
$$-\frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 0,1984 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 3 + \frac{1}{3} \cdot 6 \right) + \frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 0,4028 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 6 + \frac{1}{3} \cdot 3 \right) = 1,2553$$

$$\delta_{33}' = \sum \int \frac{M_3^0 \cdot M_3^n}{EI} dx = \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 2,5 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 1,6936 - \frac{1}{3} \cdot 0,6336 \right) = 2,8684$$

$$\delta_{1P} = -\frac{1}{EI} \left(\frac{1}{2} \cdot 3 \cdot 5 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 7 + \frac{1}{3} \cdot 4 \right) \right) = -\frac{45}{EI}$$

$$\delta_{11} X_1^4 + \delta_{1P} = 0 \quad X_1^4 = 0,2552$$

$$\delta_{14}' = \sum \int \frac{M_1^n \cdot M_4^0}{EI} dx = \frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 3 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 1,6179 - \frac{1}{3} \cdot 1,3611 \right) = 4,6868$$

$$\delta_{24}' = \sum \int \frac{M_1^n \cdot M_4^0}{EI} dx = \frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 3 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 0,407 - \frac{1}{3} \cdot 0,196 \right) = 1,5475$$

$$\delta_{34}' = \sum \int \frac{M_3^0 \cdot M_4^n}{EI} dx = \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 1,5 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 0,6336 + \frac{1}{3} \cdot 0,4608 \right) +$$

$$+ \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 1,5 \cdot \left(\frac{1}{3} \cdot 1,6936 - \frac{2}{3} \cdot 0,6336 \right) + \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 3 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 1,6936 - \frac{1}{3} \cdot 0,6336 \right) = 2,6255$$

Podstawiając obliczone δ_{ik} do układu równań ruchu otrzymujemy:

$$\begin{cases} A_1(1 - 19,5315 \cdot \lambda) - A_2 \cdot 3,1605 \cdot \lambda - A_3 \cdot 6,5717 \cdot \lambda = 0 \\ -A_1 \cdot 6,3438 \cdot \lambda + A_2(1 - 1,96142 \cdot \lambda) - A_3 \cdot 1,7724 \cdot \lambda = 0 \\ -A_1 \cdot 10,9504 \cdot \lambda - A_2 \cdot 1,47703 \cdot \lambda + A_3(1 - 5,3783 \cdot \lambda) = 0 \end{cases}$$

Jest to układ równań jednorodnych, który posiada niezerowe rozwiązanie, gdy jego wyznacznik główny równy jest zero. Otrzymujemy równanie charakterystyczne:

$$(1 - 19,5315 \cdot \lambda)(1 - 1,96142 \cdot \lambda)(1 - 5,3783 \cdot \lambda) + (-3,1605 \cdot \lambda \cdot 1,7724 \cdot \lambda \cdot 10,9504) +$$

$$+ (-6,5717 \cdot \lambda \cdot 6,3438 \cdot \lambda \cdot 1,47703 \cdot \lambda) - ((1 - 1,96142 \cdot \lambda) \cdot 6,5717 \cdot \lambda \cdot 10,9504 \cdot \lambda) +$$

$$- ((1 - 19,5315 \cdot \lambda) \cdot 1,7724 \cdot \lambda \cdot 1,47703 \cdot \lambda) - (1 - 5,3783 \cdot \lambda) \cdot 3,1605 \cdot \lambda \cdot 6,3438 \cdot \lambda = 0$$

$$-27,2859 \cdot \lambda^3 + 59,2742 \cdot \lambda^2 - 26,8712 \cdot \lambda + 1 = 0$$

Układ posiada rozwiązanie dla:

$$\lambda_3 = 1,553663$$

$$\lambda_1 = 0,040821$$

$$\lambda_2 = 0,577854$$

$$\omega_3 = \sqrt{92891,0625 \cdot 1,553663} = 379,8966 \frac{rad}{s}$$

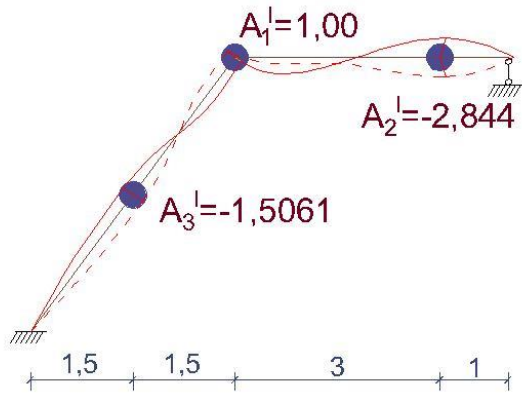
$$\omega_i = \sqrt{\frac{\lambda_i \cdot EI}{m}} \quad \omega_1 = \sqrt{92891,0625 \cdot 0,040821} = 61,5785 \frac{rad}{s}$$

$$\omega_2 = \sqrt{92891,0625 \cdot 0,577854} = 231,68399 \frac{rad}{s}$$

Postacie drgań własnych wyznaczmy korzystając z wcześniejszego układu równań:

$$\begin{cases} A_1(1 - 19,5315 \cdot \lambda) - A_2 \cdot 3,1605 \cdot \lambda - A_3 \cdot 6,5717 \cdot \lambda = 0 \\ -A_1 \cdot 6,3438 \cdot \lambda + A_2(1 - 1,96142 \cdot \lambda) - A_3 \cdot 1,7724 \cdot \lambda = 0 \\ -A_1 \cdot 10,9504 \cdot \lambda - A_2 \cdot 1,47703 \cdot \lambda + A_3(1 - 5,3783 \cdot \lambda) = 0 \end{cases}$$

III postać drgań własnych: ($\lambda_1 = 1,553663$)

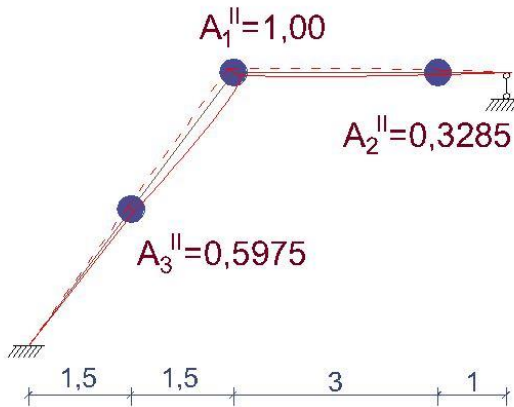

$$A_1^I = 1,0$$

$$\begin{cases} -29,3461 - A_2 \cdot 4,9105 - A_3 \cdot 10,2105 = 0 \\ 9,8564 + A_2(-2,007) - A_3 2,7538 = 0 \end{cases}$$

$$\begin{cases} A_1^I = 1,0 \\ A_2^I = -2,8444 \\ A_3^I = -1,5061 \end{cases}$$

I postać drgań własnych: ($\lambda_2 = 0,040821$)

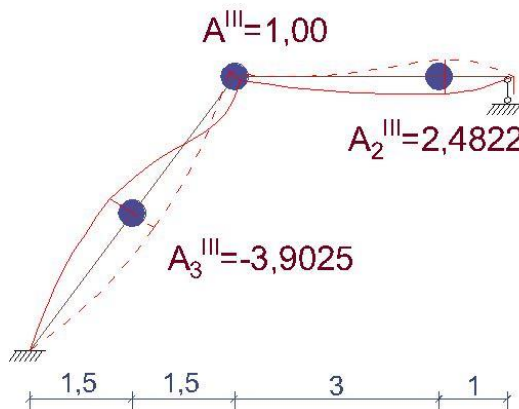

$$A_1^{II} = 1,0$$

$$\begin{cases} 0,2027 - A_2 \cdot 0,1290 - A_3 \cdot 0,2683 = 0 \\ -0,25896 + A_2 0,9199 - A_3 \cdot 0,0724 = 0 \end{cases}$$

$$\begin{cases} A_1^{II} = 1,0 \\ A_2^{II} = 0,3285 \\ A_3^{II} = 0,5975 \end{cases}$$

II postać drgań własnych: ($\lambda_3 = 0,577854$)

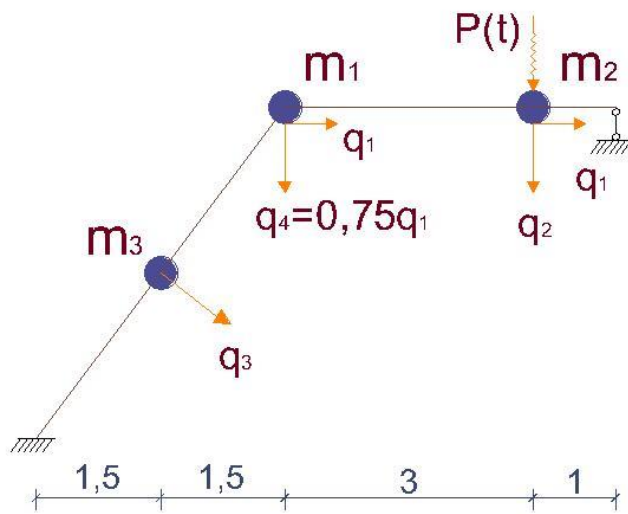

$$A_1^I = 1,0$$

$$\begin{cases} -10,2864 - A_2 \cdot 1,8263 - A_3 \cdot 3,7975 = 0 \\ -3,6658 + A_2(-0,1334) - A_3 \cdot 1,0242 = 0 \end{cases}$$

$$\begin{cases} A_1^{III} = 1,0 \\ A_2^{III} = 2,4822 \\ A_3^{III} = -3,9025 \end{cases}$$

DRGANIA WYMUSZONE:

Dane:

$$P(t) = P_0 \cos(pt)$$

$$P_0 = 25,2 \text{ kN} = 25\,200 \text{ N}$$

$$p = 10,8 \text{ Hz} = 10,8 \cdot 2\pi =$$

$$= 67,8584 \frac{\text{rad}}{\text{s}}$$

$$m_1 = 320 \text{ kg}$$

$$m_2 = 500 \text{ kg}$$

$$m_3 = 600 \text{ kg}$$

Obliczenie amplitud drgań wymuszonych.

$$\begin{cases} q_1 = \delta_{11}B_1 + \delta_{11}B_1' + \delta_{14}B_4 + \delta_{12}B_2 + \delta_{13}B_3 + \delta_{12}P(t) \\ q_2 = \delta_{21}B_1 + \delta_{21}B_1' + \delta_{24}B_4 + \delta_{22}B_2 + \delta_{23}B_3 + \delta_{22}P(t) \\ q_3 = \delta_{31}B_1 + \delta_{31}B_1' + \delta_{34}B_4 + \delta_{32}B_2 + \delta_{33}B_3 + \delta_{32}P(t) \end{cases}$$

$$\begin{cases} q_1 = A_1 \cos(pt) \\ q_2 = A_2 \cos(pt) \\ q_3 = A_3 \cos(pt) \end{cases} \quad \begin{cases} \ddot{q}_1 = -A_1 p^2 \cos(pt) \\ \ddot{q}_2 = -A_2 p^2 \cos(pt) \\ \ddot{q}_3 = -A_3 p^2 \cos(pt) \end{cases}$$

Rozwiązujemy układ równań stosując podstawienie: $\lambda' = \frac{mp^2}{EI} = 0,4957$ i obliczamy amplitudy drgań wymuszonych.

$$\begin{cases} A_1(1 - 19,5315 \cdot \lambda') - A_2 \cdot 3,1605 \cdot \lambda' - A_3 \cdot 6,5717 \cdot \lambda' = \delta_{12}P_0 \\ -A_1 \cdot 6,3438 \cdot \lambda' + A_2(1 - 1,96142 \cdot \lambda') - A_3 \cdot 1,7724 \cdot \lambda' = \delta_{22}P_0 \\ -A_1 \cdot 10,9504 \cdot \lambda' - A_2 \cdot 1,47703 \cdot \lambda' + A_3(1 - 5,3783 \cdot \lambda') = \delta_{32}P_0 \end{cases}$$

$$\begin{cases} -8,6818 \cdot A_1 - 1,5667 \cdot A_2 - 3,2576 \cdot A_3 = 0,01715 \\ -3,1446 \cdot A_1 - 0,02773 \cdot A_2 - 0,8786 \cdot A_3 = 0,0106 \\ -5,4281 \cdot A_1 - 0,7322 \cdot A_2 - 1,66602 \cdot A_3 = 0,008014 \end{cases}$$

$$\begin{cases} A_1 = -0,005172 \text{ m} \\ A_2 = -0,084972 \text{ m} \\ A_3 = 0,049387 \text{ m} \end{cases}$$

Obliczenie amplitud sił bezwładności:

$$B_1 = -m_1 \ddot{q}_1 = m_1 A_1 p^2 \cos(pt)$$

$$B_{1'} = -m_2 \ddot{q}_1 = m_2 A_1 p^2 \cos(pt)$$

$$B_4 = -m_1 \ddot{q}_4 = 1,3333 m_1 A_1 p^2 \cos(pt)$$

$$B_2 = -m_2 \ddot{q}_2 = m_2 A_2 p^2 \cos(pt)$$

$$B_3 = -m_3 \ddot{q}_3 = m_3 A_3 p^2 \cos(pt)$$

Siły dynamiczne wyznaczone dla $\cos(pt) = 1$:

$$B_1 = -7,6211 \text{ kN}$$

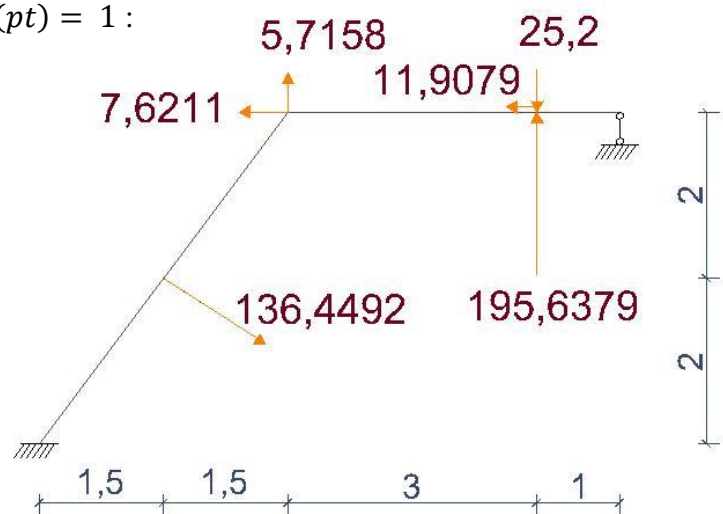
$$B_{1'} = -11,9079 \text{ kN}$$

$$B_4 = -5,7158 \text{ kN}$$

$$B_2 = -195,6379 \text{ kN}$$

$$B_3 = 136,4492 \text{ kN}$$

$$P = P_0 = 25,2 \text{ kN}$$

$$\omega_1 = 61,5785 \frac{\text{rad}}{\text{s}}$$

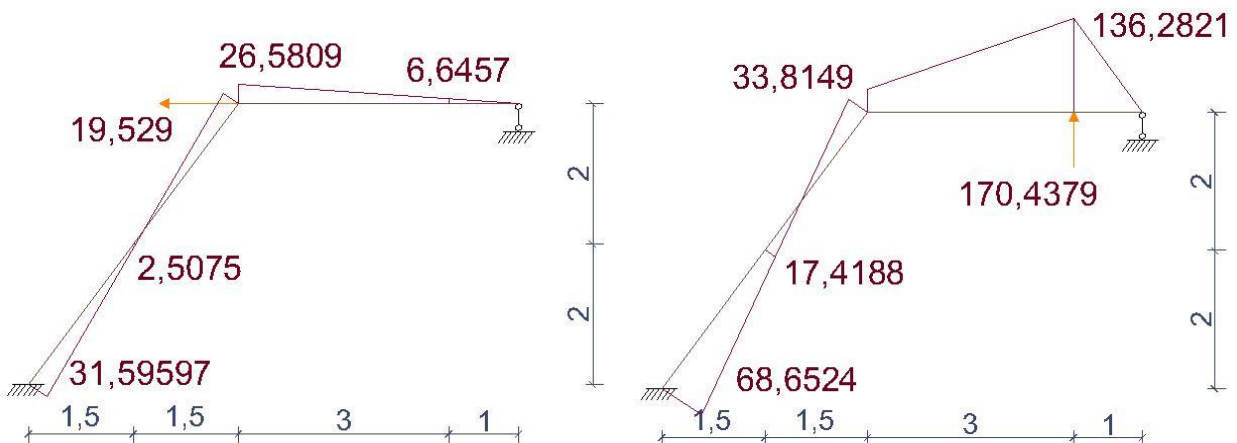
$$p = 67,8584 \frac{\text{rad}}{\text{s}}$$

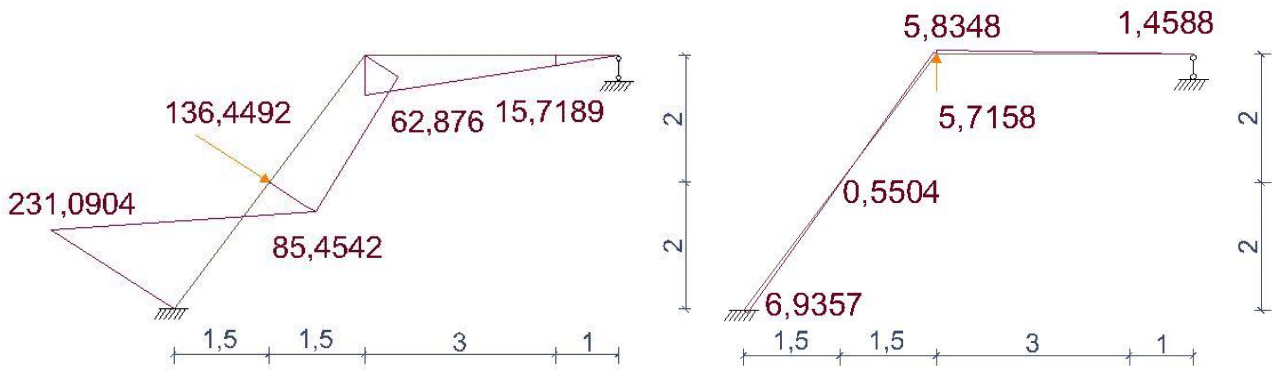
$$\eta = \frac{p}{\omega} = \frac{67,8584}{61,5785} \approx 1,102$$

Drgania wymuszone znajdują się w strefie rezonansowej ($0,75 < \eta < 1,25$).

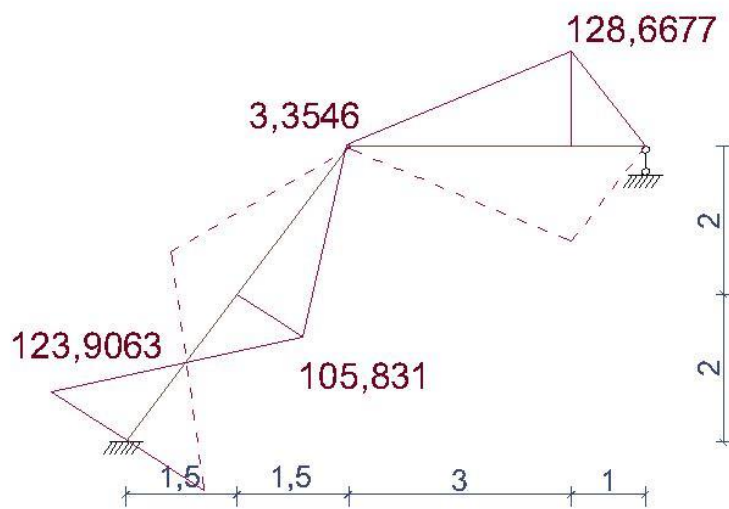
Wykresy cząstkowe od poszczególnych sił (wykorzystano wykresy momentów zginających

$M_1^n, M_2^n, M_3^n, M_4^n$).

Obwiednia momentów dynamicznych:

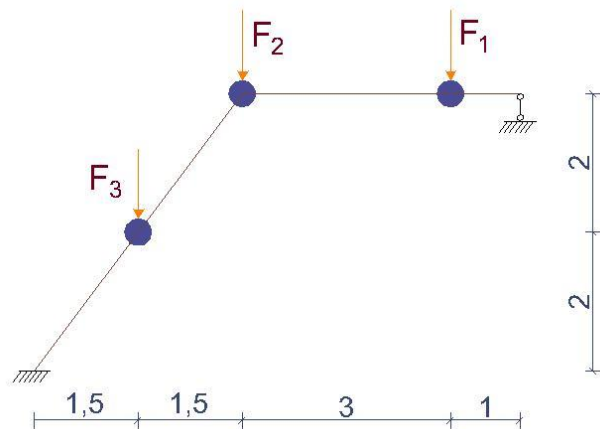

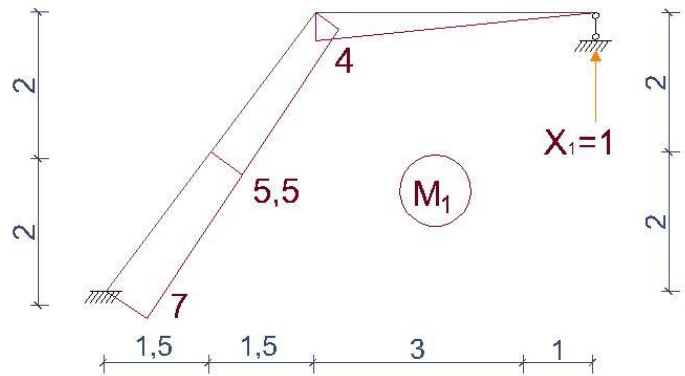
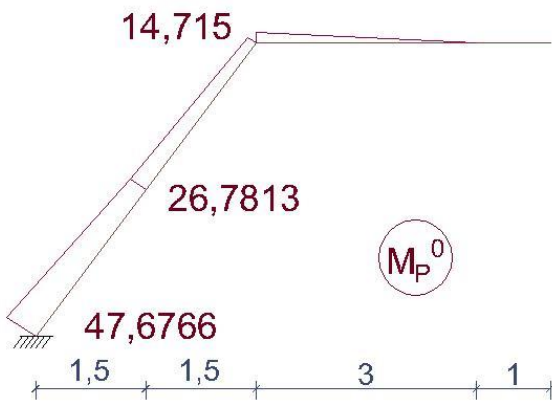
Obciążenie statyczne ciężarami mas:

$$F_1 = 320 \cdot 9,81 = 3,1392 \text{ kN}$$

$$F_2 = 500 \cdot 9,81 = 4,905 \text{ kN}$$

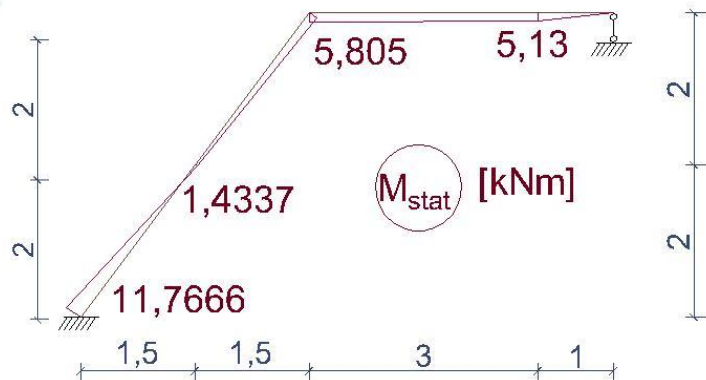
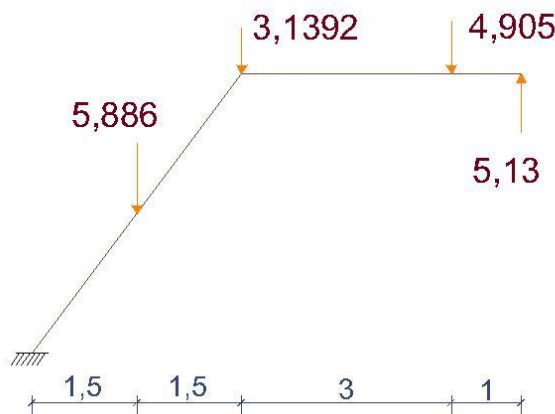
$$F_3 = 600 \cdot 9,81 = 5,886 \text{ kN}$$

$$\delta_{1P} = \frac{1}{EI} \cdot \left(-\frac{1}{2} \cdot 3 \cdot 14,715 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 4 + \frac{1}{3} \cdot 1 \right) - \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 26,7813 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 5,5 + \frac{1}{3} \cdot 4 \right) + \right. \\ \left. - \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 14,715 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 4 + \frac{1}{3} \cdot 5,5 \right) - \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 26,7813 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 5,5 + \frac{1}{3} \cdot 7 \right) + \right. \\ \left. - \frac{1}{2} \cdot 2,5 \cdot 47,6766 \cdot \left(\frac{2}{3} \cdot 7 + \frac{1}{3} \cdot 5,5 \right) \right) = -\frac{1}{EI} \cdot (904,6047)$$

$$X_1^P = \frac{904,6047}{176,3333} = 5,13$$

Sprawdzenie naprężeń normalnych w przekroju:

$$M_{max} = 1,2 \cdot 5,13 + 5 \cdot 128,6677 = 649,4945 \text{ kNm}$$

$$\frac{M_{max}}{W} = \frac{649,4945 \text{ kNm}}{161 \cdot 10^{-6} \text{ m}^3} \approx 4\,037\,127,33 \frac{\text{kN}}{\text{m}^2} \approx 4\,037,13 \text{ MPa} > 215 \text{ MPa}$$

Dla zadanych sił przekrój ramy nie jest odpowiednio zaprojektowany, ponieważ naprężenia przekraczają naprężenia dopuszczalne.